

Ivan Hrvaić

Život u Turopolju

knjiga

Predgovor

Godinama sam se odupirao želji da doznam neke detalje o okruženju gdje živim. O čemu se radi? Živim u Velikoj Gorici, koja se nalazi u Turopolju, znači Turopoljac sam. I to je ok, ali tko je još Turopoljac osim Goričana? U razgovorima s prijateljima odgovor nisam mogao dobiti, svaki od njih je imao svoju teoriju,

Pored Turopolja nejasna mi je bila i Turopoljska rijeka Odra. Znam i vidio sam da teče uz Poljanu Čičku i poslije Poljane se gubi, ulazi u kanal Sava – Odra i onda kao da ispari ili u zemlju propadne.

Nestala mi je i rijeka Lomnica. Sjećam se da je prolazila Kurilovcom i Vukovinom. U njoj sam ribe lovio. Sada ne da nema ribe, u Kurilovcu nema Lomnice.

Pa tu su i Vukomeričke Gorice. Puno puta sam u njima bio, kroz njih prošao a upoznao ih nisam.

E pa pitanja je bilo puno. I onda prije nekoliko godina odvažio sam se udovoljiti radoznalosti i krenuo sam u istraživanje. Tražio sam šumama i dolovima, kopa internetom, pisao i snimao. Sve što sam našao podijelio sam na Facebooku i YouTubeu u obliku video blogova. Kako je uz video trebalo nešto i reći, napisao sam i neke tekstove. Nešto od napisanog sam odabrao, prilagodio i evo objavljujem ih u formi e knjige. Pa ako ima još radoznalih koji bi voljeli nešto doznati o navedenim temama, evo im materijala.

Velika Gorica, prosinac 2024. godine

Ivan Hrvaić

Turopolje

Turopoljac sam, rođen sam u Velikoj Gorici, skoro čitav život proveo sam u Velikoj Gorici, a to je vjerujte mi, ne malo godina.

Kao Turopoljca oduvijek me zanimalo što konkretno znači Turopolje.

Na ovim prostorima često smo se uz vino, pivo i kotlovinu svrstavali u Turopoljce, Posavce, Vrhovce i Brežane. Nekome se ta podjela sviđala, a nekome i baš i ne. Uglavnom rasprave su bile bučne i komične argumenti, tanki, nepotvrđeni i bazirani na želji onoga koji ih je iznosio.

Stoga sam konačno odlučio potražiti odgovor na pitanje, što je to Turopolje?

Turopolje je povijesna ili tradicionalna regija koja zajedno s Dalmacijom, Istrom, Kvarnerom, Likom, Slavonijom, Podravinom, Baranjom, Kordunom, Međimurjem, Hrvatskim Zagorjem i drugima čini današnje područje Hrvatske. U dostupnim povijesnim dokumentima područje Turopolja nije strogo definirano, tako da su se njegove granice kroz povijest različito tumačile.

Najcjelovitije je o Turopolju pisao Milan Šenoa, sin hrvatskog književnika Augusta i Slave rođene Ištvančić. U svom radu objavljenom 1910. definirajući položaj u okviru Hrvatske, Šenoa je Turopolje definirao kao nizinu na desnoj obali Save koja se prostire sve do Vukomeričkih Gorica. Na taj način Šenoa je opisano područje nazvao „Turopoljem u širem smislu“. O sjeverozapadnim i jugoistočnim međama Turopolja može se zaključiti iz usputnih Šenoinih primjedba. Rijeka Lomnica, od koje u središnjem dijelu nastaje glavna Turopoljska rijeka Odra, ulazi ispod male Mlake u Turopolje, iz čega se može zaključiti da se Turopolje protezalo od zamišljene crte između naselja Čehi, donji i gornji i Mala Mlaka. Prema jugoistoku, Turopolje se protezalo sve do ispod Peščenice, što se može protumačiti da je obuhvatilo i Lekenik. Šenoa donosi i drugu definiciju područja što ga je u to vrijeme obuhvaćala plemenita općina Turopolje, koja se sastojala od točno određenih naselja koja se dijelom nalaze u Polju a dijelom u Vrhovju.

Turopolje započinje u Vrhovju južno od mjesta Gustelnica i Dubranca, pa ide nešto prema istoku do Velike Gorice, a na jugoistok sve do ispod Peščenice. Plemenita Općina obuhvaćala je trinaest sučija u nizinskom dijelu odnosno u Polju i osam sučija u brdskom dijelu odnosno u Vrhovju.

Što je sučija?

U hrvatskom pravno povijesnom nazivlju, Sučija je izraz za sudski okrug, odnosno područje na koje se proteže nadležnost nekoga suda.

Sučije u polju bile su: Buševac, Velika Gorica, Mala Gorica, Hrašće, Kobilić, Kuće, Kurilovec, Doljna Lomnica, Gornji i Doljni Lukavec, Velika Mlaka, Mraclin, Pleso i Rakitovec.

Dok su sučije u Vrhovju bile: Bukovčak, Cerovski Vrh, Cvetković Brdo, Dragonožec, Dubranec, Gustelnica, Prvonožina i Vukomerić.

Osim navedenih naselja, u sučije su spadala naselja: Rakarje, Kušanec, Lazi, Gornja Lomnica, Lipnica, Markuševac, Haviđić Selo, Petravci i Jarebić.

Uz popis naselja obuhvaćenih plemenitom općinom, treba napomenuti da neka od spomenutih naselja danas više nisu samostalna naselja. Primjerice, Današnje naselja Lukavec obuhvaća negdašnji Donji Lukavec i Gornji Lukavec. Dok je današnje naselje Velika Gorica aglomeracija nekadašnjih turopoljskih naselja budući da, osim negdašnje Velike Gorice obuhvaća i Malu Goricu, Kurilovec, Pleso, Rakarje i Kušanec.

Osim Šenoe znatan doprinos za utvrđivanje granica Turopolja dali su i drugi autori u svojim stručnim radovima, poput Vladimira Blaškovića, Branimira Dubravnice, Borne Fuerst Bjeliš, Emilija Lašovskog i drugih.

Mladen Klemenčić u svom stručnom radu, Turopolje uzduž i poprijeko, koje je objavljeno 2021. godine, temeljem dostupnih povijesnih podataka mnogih autora, definirao je granice Turopolja. Prema Klemenčiću područje Turopolja obuhvaća, Citat „pretežito nizinske regije na desnoj obali Save južno od Zagreba. Turopolje ima samo djelomično neupitne međe prema susjednim područjima.

Rijeka Sava, neupitna je i jasna sjeverna i istočna međa regije. Dok su zapadna i južna međa slabije izražene. Na zapadu, a djelomice i na sjeveru na Turopoljsko se područje nadovezuje prigradsko i gradsko novozagrebačko područje Zagreba.

Usljed upravnog i fizičkog širenja Zagreba, tijekom dvadesetog stoljeća,

tradicionalno turopoljsko područje u tom je dijelu znatno smanjeno u odnosu na povijesni opseg.

Na jugu se na turopoljsku nizinu bez izrazitije međe nadovezuje donje Pokuplje, odnosno prigradsko područje grada Siska, pa je i u tom dijelu teže odrediti međe između dvaju područja. Također na jugu, ali u brdskom području Vukomeričkih Gorica donekle je upitna uključenost krajnjega južnog dijela najbližega rijeci Kupi. Koji je u upravnom i crkvenom pogledu bio zasebna jedinica općina i župa

Pokupsko.

Na taj način dobivena je zaokružene prostorna cjelina koja obuhvaća nešto manje od tisuću četvornih kilometara površine. S obzirom na važeću upravnu podjelu na tom

području četiri su upravne jedinice, grad Velika Gorica kao najveća i po mnogo čemu središnja sastavnica, te općine Kravarsko, Orle i Pokupsko. Jezgro Turopoljske regije u upravnom smislu može se smatrati današnje područje u sastavu Velikogoričke upravne jedinice. A u povijesnom smislu, presudnom kada je riječ u kulturno geografskom identitetu to je područje koje su obuhvaćale sučije plemenite općine Turopolje“ kraj citata.

Eto, sada se razjasnila i ona dilema iz početka oko brežana, posavca i vrhovca... Naime, Turopolje obuhvaća sve te krajeve i Brege i Vrhovje i Posavinu, pa su njihovi stanovnici Turopoljci. Ne smijemo zaboraviti da su Turopoljci i stanovnici novozagrebačkih, prekosavskih naselja, od Remetinca pa do Jakuševca.

Nakon ove lekcije osjećam se zadovoljno, nešto sam naučio a nešto ponovio o svom Turopolju. Lijepo je Turopolje, ponosim se njime.

Turopoljska Posavina

Ljeto s visokim temperaturama i puno, ono baš puno sunca pravo je vrijeme za odlazak u prirodu. Jedno od zgodnih mjesta za ljetnu šetnju ili vožnju biciklom, motociklom ili automobilom, svakako je Posavina, ili preciznije Turopoljska Posavina.

Desna strana rijeke Save je sjeverna i istočna granica Turopolja.

U tom dijelu Turopoljska Posavina započinje od prilike u ravnini Arena centra u zagrebačkom Blatu i završava na početku Sisačko Moslavačke županije kod mjesta Topolje.

Za ljetnu šetnju odabrao sam prisavsko područje u općini Orle.

Općina Orle je mala općina u Zagrebačkoj Županiji. Sastoji se od deset naselja: Bukevje, Čret Posavski, Drnek, Obed, Orle, Ruča, Stružec Posavski, Suša, Veleševac i Vrbovo Posavsko.

Prema popisu iz 2021. godine, Općina Orle ima 1765 stanovnika i jedna je od mnogih hrvatskih općina gdje u posljednjih dvadesetak godina pada broj stanovnika.

Ovaj prekrasan kraj u turopoljskoj dolini, sa prostranim njivama i šumama ostavlja bez daha. Puno obrađenih površina, uredna polja i naselja jasno govore da su stanovnici ovih krajeva vrijedni, da vole zemlju od koje uglavnom žive.

Veleševac se posebno ističe, mjesto je veliko s dosta aktivnih gospodarstva. Ima svoje jezero, potok šetnicu. Vegetacija je bujna i pruža obilnu hladovinu u vrućim ljetnim danima.

Uz Veleševac Sava mirno teče svojim krivudavim tokom. Nije previše bistra i

čista. Usprkos visokim temperaturama zraka kupaća ali i kupališta ovdje nema. Osvježnja se može naći ispod nekog visokog stabla vrbe ili topole.

Turopoljskom Posavinom prolazi uska cesta koja uglavnom ide uz ili po nasipu. Cesta je opasna, svojom širinom više odgovara kakvoj biciklističko pješačkoj stazi nego cesti po kojoj idu autobusi, kamioni, osobna i poljoprivredna vozila. Ovom cestom može se doći od Zagreba ili Velike Gorice do Siska.

Biciklisti avanturisti vole voziti ovom rutom. Ima i varijanta, vožnja biciklom do Siska, povratak vlakom.

Nažalost, u ovim kraju ne mogu se vidjeti proizvodni, uslužni ili bilo kakvi drugi gospodarski pogoni. U odnosu na dio Turopoljske Posavine bliže Zagrebu i Velikoj Gorici poput Šćitarjeva, Kosnice, Mičevca, mjesta općine Orle su siromašna. Upravo ta loša prometna infrastruktura, ceste i mostovi onemogućuje da se proizvođači približe potrošačima, da investitori izgrade pogone i otvore radna mjesta.

Stanovnici ovih krajeva, ne samo Turopoljska Posavina već Posavina i do i preko Siska u svojem mjestu nemaju gdje raditi, zbog loše prometne povezanosti teško putuju o obližnje gradove na rad. Školovanje djece u udaljenim školama je skupo i naporno. Stanovnici su prepušteni sebi i svojoj snalažljivosti. Obrađuju njive i uzgajaju stoku a njihovi proizvodi teže dolazi do kupca.

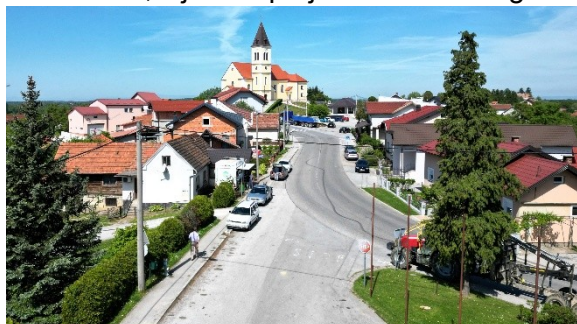
Ovdje je država debelo zakazala. Prvo ustrojili su općinu s deset naselja i ukupno 1700 stanovnika. Ta općina, koja se bog zna kako financira, sama ne može napraviti ništa, nema novaca a svakim danom imati će i manje, stanovnici odlaze.

Država je dužna svim građanima osigurati iste uvjete za rad i život. Država ovdje mora izgraditi cestu, most. Dovedi investitore, turiste. Poljoprivrednicima i stočarima osigurati tržište, stimulirati ih poticajima.

I sada kada bi se to dogodilo, onda bi Turopoljska Posavina bila i lijepa i bogata.

Vukomeričke Gorice

Vukomeričke Gorice su poširok i nizak ogranak žumberačke ortografske cjeline, smještene između Save i donje Kupe u Hrvatskoj. Naziv Vukomeričkih Gorica izveden je iz imena sela Vukomerič, čije ime potječe od osobnog imena Vukomer, koje se sačuvalo iz 14.stoljeća.

Nazivaju ih još i *Kravorske Gorice*, Vukomeričko Humlje i Vrhovje. Dok je starohrvatski naziv za Vukomeričke Gorice *Gora Pomena*. I danas se u nekim naseljima Vukomeričkih Gorica rabi ime Gora Pomena, a odnosi se na jedan gorski masiv Vukomeričkog niskog gorja iznad naselja Donji Hruševac a prema naselju Cerje Letovanečko. Na tom dijelu Vukomeričke gorice su najstrmije, a

predio je okovan gustim šumama zvanim *Burdelj*.

Visina Vukomeričkih Gorica je od 150 do 250 metara. Samo nisko gorje sastoji se od dva paralelna hrpta, sjeverni nešto viši sa vrhovima Režidovka 255 m na zapadu, Bikovski vrh (Glože) 243 m u središnjem dijelu, Letovanski vrh sa 203 m na istoku i južni niži hrbat s

vrhom Jurašćak 213 m. Najviši vrh Režidovka obrasto je gustim šumama bukve, hrasta, graba i ponegdje crnogorice.

Vukomeričke gorice su prostor što ga u obliku nepravilnog trokuta čine i zatvaraju riječna korita Save nizvodno od Podsuseda i donje Kupe. A može se reći da je to prostor od Kupinca i Donje Zdenčine pa preko Vukomeričkog Pokuplja do Letovanića.

Mnogobrojni potoci Vukomeričkih gorica Gustelin, Pandački potok, Kukelnjak, Lipnica, Lukavec, Roginec, Jezero, Peščenjak i Ramišćak znan i kao Ravnišćak neposredno ili posredno utječu u riječcu Lomnicu koja se kod Poljane Čičke ulijeva u Odru.

Iz Vukomeričkog gorja u Odru još dotiče rječica Buna čiji izvorišni potoci Šiljak, Bunica i Koravec skupljaju vode u području središnjih Vukomeričkih visova oko Kravaršćice, Šabanova brda, Glavice i šume Brezovke. A tu je i Lekenički potok koji sa svojim Pritocima Lekeničkim jarkom i Burdeljskim potokom, u gornjem toku zvanom Burdeljski jarak, također dotiče iz središnjeg Vukomeričkog pobrđa.

U Vukomeričkim goricama naseljenost stanovništva je osrednja. Težak život i loša prometna povezanost utjecali su na odljev stanovnika, uglavnom u okolne veće gradove Veliku Goricu, Sisak, Karlovac i Zagreb.

Do devedesetih godina prošlog stoljeća u Vukomeričkim Goricama masovno su se gradile kuće za odmor. Bilo je to vrijeme kada su radna mjesta bila sigurna, plaće solidne a stanovi su se doslovno dijelili šakom i kapom. Sjećam se priče iz okolice Kozjače, gdje je sniman film „Svoga tela gospodar“. Nakon filma puno je osoba iz filmskog i televizijskog svijeta, ali i ostalih građana, otkrilo ljepotu ovog kraja. Izgradili su kuće za odmor i uživali u netaknutoj prirodi. Pa su izravno od domaćih seljaka kupovali meso, jaja, povrće i voće. To su bili pravi bio proizvodi.

Lokalnom stanovništvu ta izgradnja i prodaja donijela je nešto novaca i radnih mjesta. Danas se manje gradi kuća za odmor, dosta ih se prodaje. Većina tih kuća još se koristi za odmor. S vremenom nastalo je dosta, takozvanih vikend naselja, koja su često puta veća od domicilnih naselja.

U Vukomeričkim Goricama, s obzirom na konfiguraciju i kvalitetu tla najčešće se obrađuju vinogradi i voćnjaci. Nešto stanovništva bavi se stočarstvom i svinjogojstvom, a u posljednje vrijeme mogu se vidjeti ovce. U nekim dijelovima, gdje to teren omogućuje, povrtlarstvom i ratarstvom.

Ovaj kraj, Vukomeričke Gorice, svojom ljepotom ostavlja bez daha. Blagi brda, bujna vegetacija obrađena polja, vinogradi i voćnjaci, dobri i vrijedni stanovnici. To je pravi zemaljski raj, udaljen tek desetak kilometra od Zagreba i Velike Gorice.

Doći ovdje na odmor ili laganu rekreaciju pravi je užitek. Ali kako je tu živjeti? Što raditi? Kako putovati na posao, u školu ili bolnicu?

Ceste u ovom području su loše. Rađene i projektirane nekad davno, u vrijeme kada su zaprege bile najčešća prijevozna sredstva. Solidnom cestom moglo bi se nazvati onu koja spaja Veliku Goricu i Pokupsko. Tu cestu su prije nekoliko godina prilagodili potrebama prometa. Ako se malo skrene, recimo prema Donjem Hruševcu i Gladovcu Kravarskom cesta je asfaltirana, reklo bi se nedavno je obnovljena novim slojem asfalta. Njom se može voziti ali je uska i uglavnom bez horizontalne signalizacije. Da se iscrtaju središnje linije trake bi bile uske. Vožnja takvim prometnicama noću, po kiši, snijegu, smanjenoj vidljivosti jako je opasna.

Kada se ide cestom od Kravarskog prema Vukomeriću i Dubrancu cesta je uska a jednim dijelom, kroz šumu nije asfaltirana. U i oko Vukomerića, postoje zone klizišta.

Prometnim znakovima označeni su obilazni smjerovi. Zanimljivo je da se ta klizišta ne saniraju, godinama ostaju nesanirana a promet se odvija obilazno.

Inače iz Velike Gorice moguće je doći do Pisarovine, ako se uspiju odgonetnutu obilazni smjerovi. Nakon Pisarovine solidnom cestom za dolazi se do Karlovaca. Da je cesta uređene to bi bio dobar odabir u vrijeme velikih ljetnih vrućina i gužvi u smjeru mora.

Zanimljivo je kako je u prirodi sve povezano. Čuli smo kako se u Vukomerićkim Goricama formiraju potoci koji kupe višak vode iz tog područja. Zatim se ti potoci spuštaju u turopoljsku dolinu. Uzmimo primjer potoka Ramiščaka ili kako ga neki zovu, Raviščak. On nastaje negdje na području između Šiljakovine i Kostanjevca. Kupi vodu i spušta se šumom do Kušanca gdje se kod lovačkog doma ulijeva u rječicu Lomnicu koja se opet kod Poljane Čičke ulijeva u rijeku Odra. Odra dalje teče i spaja se s potocima Buna i Lekenički potok.

Odrin tok završava u Sisku kod željezničkog mosta gdje se ulijeva u Kupu da bi zajedno, Kupa i Odra ušle u Savu.

Rijeka Odra

Odra, rijeka u Hrvatskoj ali i u Češkoj. Te dvije rijeke nisu međusobno povezane, samo imaju isto ime. Ona češka Odra je međunarodna i teče kroz tri države. A ova hrvatska je domoljubna, ne izlazi iz granica svoje domovine.

Pogledajmo Hrvatsku rijeku Odru, gdje nastaje i gdje utječe.

Odru kakva je bila prije melioracijskih zahvata opisao je profesor Milan Šenoa u knjizi Rijeka Kupa i njezino porječje iz 1895. godine.

Tada se smatralo da je dužina Odre 79 kilometara.

Da je Odra, osim neznatnog izvornog toka, gotovo sasvim ravničarska rijeka, koja izvire pod imenom Lomnica na nadmorskoj visini od 240 metara, pod mjestom

Galgovo na istočnom obronku Plešivice. Nešto više od dva kilometra teče dolinom a onda ulazi u široku močvarnu ravnicu oko mjesta Rakov Potok.

Lomnica od sela Kurilovca naziva se Odrica. Od Kurilovca pa do Vukovine rijeka većim dijelom godine nema vode.

Nakon što s desne strane primi nekoliko jačih pritoka; Kosnicu, Ribnicu i Želinski potok rijeka znatno ojača, pa od tuda nosi ime Odra.

Vijugajući skreće i sve više se približuje rijeci Savi. Kod Veleševca samo je 3 km. udaljena od Save, a niže kod Tišine primiće se Savi na 1,3 km.

Čovjek bi u prvi mah pomislio, da će se Odra izliti u Savu, ali ona naglo zakreće na Jug prema selu Žabno i Odri (kod Siska), pa na nadmorskoj visini od 92 m. utječe u Kupu.

Na samom ušću širina Odre je 29,8 m, te se na dva rukava rastače, pa za niske vode utječe u Kupu na dva ušća. Ponekad može i na samom ušću presahnuti. Za velikih voda, korito se posve napuni vodom koja se razlije po Odranskom polju. Veoma često se događa da poplavljuje nisku desnu obalu Kupe. Na ušću najveća dubina je 2,94 m.

Rijeka Lomnica

Rijeka Lomnica u mom sjećanju ostala je prirodna. Krivudava, plitka i bistra. Upravo onakva kakvu je opisao Milan Šenoa u svojoj knjizi. Lagano teče kroz Kurilovec, prolazi kroz Vukovinu i tamo negdje prije Poljane Čičke, uz još nekoliko potoka stvara rijeku Odru. U takvoj Lomnici sa rođacima sam se kupao, u njoj sam, iza Kurilovca, s Vladekom ribe lovio a zbog šetnje njenim koritom, smo se Đurđica i ja izgubili. Da, bilo je to davno.

Nakon melioracijskih zahvata i izgradnje oteretnog kanala Sava – Odra, došlo je do nekih promjena na rijeci Lomnici.

Potok Lomnica i dalje izvire na nadmorskoj visini od 240 metara, pod mjestom Galgovo na istočnom obronku Plešivice.

Za razliku od Šenoinog doba Lomnica je u skoro cijelom toku dobila uređeno korito. U dijelu gdje prolazi kroz Brezovicu i Odranski Obrež Lomnica je pitoma i plitka. Na mjestima moguće ju je prehodati. Nakon Odranskog Obreža, a prije Lukavca, tok Lomnice skrenut je uz desni nasip oteretnog kanala Sava – Odra.

Uz nasip oteretnog kanala Lomnica nastavlja svoj tok uz naselja: Lukavec, Petrovina Turopoljska, Kušanec.

Na tom putu u Lomnicu utječu potoci koji kupe višak vode iz šuma Vukomeričkih Gorica. Jedan od značajnijih potoka je Ramiščak, koji utječe u Lomnicu kod Lovačkog doma Srna u Kušancu.

U nastavku Lomnica teče ispod mosta ceste Velika Gorica Pokupsko, pa ispod mosta autoceste Zagreb Sisak, da bi se između naselja Okuje i Mracilin ulila u oteretni kanal. Oteretnim kanalom rijeka prolazi uz naselja Vukovina, Kuće i kod Poljane Čičke kod sifona spaja se s rijekom Odrom.

Ulijevanjem Lomnice u Odru završava priča sa Lomnicom, a započinje priča o rijeci Odri.

Odra nastaje na područje Grada Velike Gorice između mjesta Donjeg Podotčja i Poljane Čičke. Tu se spaja više potoka: Kosnica, Ribnica i Siget, a prije melioracijskih radova to je bilo i ušće Lomnice.

Na svom putu prvo mjesto u koje ulazi i kroz koje Odra prolazi je Poljana Čička.

Poljana je udaljena od izvorišta nekih dva kilometara.

Kod Poljane Čičke Odra je široka, čista i bistra. Mjesto čini lijepim i zanimljivim. Posebnu čar daje joj drveni most, kojeg su napravili nadaleko poznati turopoljski majstori drvodjelci od turopoljskog hrasta.

Nažalost, most je dotrajavao nije za upotrebu, i može ga se samo gledati.

No, nije uvijek stanovnicima ovog mjesta ugodno uz rijeku. U rujnu 2010. godine Poljana Čička teško je stradala u poplavi.

Poplave su ponovno pogodile selo u travnju 2013. i veljači 2014.

Čička Poljana i rijeka Odra oduvijek su zanimljivi ribičima i turistima. Ribići dolaze sa svojim glistama i priborom i strpljivu čekaju kapitalnu štuku ili šarana. Pa ako i ne ulove, nema veze, i ona mala riba u pričama postati će velika. Pa zato i postoje ribičke priče.

Turisti su uglavnom domaći, stanovnici okolnih mjesta koji ne žive uz vodu pa im je šetnja uz Odru prava avantura.

Nekad, prije trideset, četrdeset godina Odra kod Čičke Poljane i izletišta, Odranski Ribić, bili su jako, jako popularni. Restoran je nudio riblje i mesne specijalitete, dobro vino a vikendom sve to uz živu glazbu i ples.

U sklopu izletišta bilo je igralište za djecu i odrasle. Moglo se odigrati koji mali nogomet ili roštiljati uz rijeku.

Normalno, za one koji bi se umorili tu su bile i sobe za dnevni ili cijelo noćni odmor. Nešto kao tvornica rogova. Samo da žena odnosno muž ne dozna.

Uz Čičku Poljanu svakako treba spomenuti i druga popularna turopoljska mjesta iz toga doba. Odlazilo se u Gradiće kod Branka na pečenu kokicu ili u restoran s prenočištem na Krušaku, Svoga tela gospodar.

No da se vratimo u Čičku Poljanu, za ne povjerovati, drveni most nekad je bio prohodan i njime se moglo voziti.

Kako je to drveni most, drvena je bila i vozna površina pa je trebalo ići malom brzinom. Most je spajao Čičku Poljanu s Kućama a preko Kuća dalje cestom za Veliku Goricu i Zagreb.

Nažalost, taj spomenik posavskih i turopoljskih majstora drvene gradnje dotrajavao je i više nije siguran niti za pješake.

U međuvremenu drveni most je srušen i na njegovom mjestu gradi se novi.

Malo dalje, također preko rijeke Odre, kod mjesta Selce također je bio drveni most. Selečki most, kako su ga zvali. Prije nekoliko godina uklonjen je zbog dotrajalosti.

Izgradnja novog Selečkog mosta

iako je najavljena još nije započela.

Prirodni tok rijeke Odre prekinut je već na šestom kilometru od mjesta njenog nastanka. Nakon što Odra izađe iz Poljane Čičke, njene se vode, kod sifona Odra, jednim dijelom propuštaju u odtereti kanal Sava Odra, a drugi dio se skreće u melioracijski kanal

Oteretni kanal Sava – Odra – Sava zamišljen je kao vodo gospodarski objekt višestruke namjene: rekreacijske, prometne, melioracijske, zaštitne i slično. Međutim u ovom trenutku možemo govoriti samo o kanalu kao objektu u obrani od poplave i djelomično za melioracijske potrebe. Također nisu dovršeni radovi na priključku kanala na Savu pa je kanal samo Sava – Odra.

Melioracijski kanal u kojeg je ispušten dio vode iz rijeke Odre. Namijenjen je poboljšanju poljoprivredne proizvodnje na okolnim parcelama, za navodnjavanje i isušivanje tla.

Nažalost parcele oko melioracijskog kanala su neobrađene, zapuštene. E moji Turopoljci to nije dobro, hrane nema dovoljno. Biti će je i manje zbog suše i

klimatskih promjena. A njive koje bi mogle zalijevanjem dati dvije žetve godišnje su neobrađene.

Nakon 4, 4,5 kilometra od sifona Odra, rijeka Odra napušta kanal i ulazi u Turopoljski Lug.

Nakon skretanja Odre u lug kanal s vodom se nastavlja. Ribići taj dio kanala zovu, mrtvi kanal.

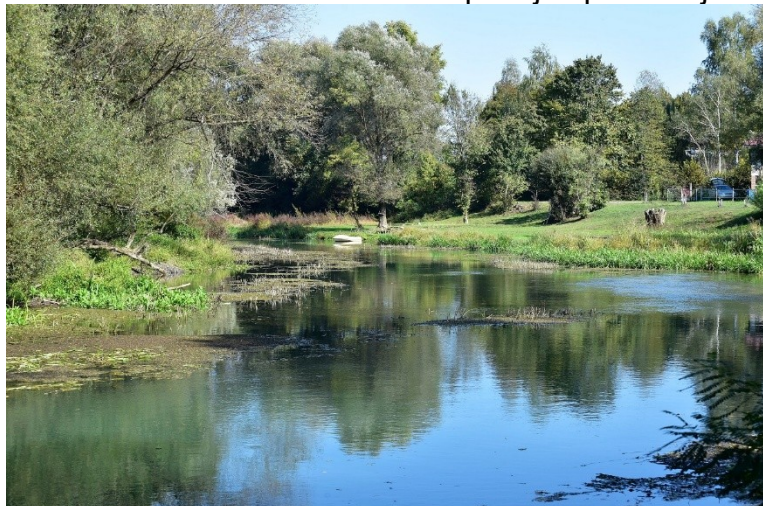
Ulaskom u šumu, Odra teče još par stotina metara prije nego što se spoji sa svojim prirodnim koritom.

Kod izgradnje oteretnog kanala kod Poljane Čičke prekinut je prirodni tok Odre. Kako je već navedeno novom regulacijom Odra se ulijeva u kanal, stari tok Odre, nazovimo to stara Odra nalazi se u šumi nasuprot sifona Odra. Korito stare Odre

vijuga šumom, prolazi kroz umjetno jezero nastalo vađenjem šljunka, nakon četiri, pet kilometra dolazi do mjesta gdje se spaja stari tok s novim tokom iz oteretnog kanala. U daljem toku rijeka Odra je u svom prirodnom koritu.

Odra ide dalje, teče Turopoljskim Lugom do naselja Selce.

Odmah na ulazu u Selce skreće puteljak prema rijeci Odri. Na ovom mjestu do prije nekoliko godina bio je drveni most, Selečki most.

Taj most bio je od velike važnosti za stanovnike okolnih mjesta. Preko mosta pa kroz Turopoljski lug vrlo brzo se stiglo do Peščenice i dalje do brega s vinogradima. Puno stanovnika Posavine bilo je prisiljeno, zbog rušenja mosta zapustiti svoje vinograde. Put je i dvadesetak kilometra duži.

Selce je malo, mirno mjesto na lijevoj strani rijeke Odre. Na desnoj strani rijeke je šuma Turopoljskog luga. U selu ima uređenih mjesta za kupanje i sportski ribolov.

I ovdje rijeka i za suše nije presušila, ima, recimo, normalni vodostaj za ljetno doba. Bujna vegetacija oko i u rijeci, također ne daju znakove suše.

Nakon Selca Odra ulazi u Turopoljski lug, kroz koji polako vijuga i kupi vodu iz bezbroj šumskih potoka.

U njenom toku kroz Turopoljski lug, sve do Odranskog polja, mogla bi se napraviti atraktivna avantura, kanuom ili kajakom. Na toj ruti, koliko god Odra bila mirna, uzbuđenja ne bi nedostajalo. Nebriga čovjeka i bujna vegetacija učinile su rijeku teškom za prolazak a opet dobrom za avanturu.

Turopoljski lug

Ravničarsko je šumovito područje između Velike Gorice i Siska, uz desnu obalu rijeke Odre.

To područje je od izuzetne prirodne važnosti, očuvani je kompleks poplavnih šuma hrasta lužnjaka. Turopoljski lug i vlažne livade uz rijeku Odru zaštićene su 2003. godine kao značajni krajobraz ukupne površine 3.403,56 ha.

Oduvijek je drvo iz šuma turopoljskog luga, bilo od izuzetne važnosti za okolno stanovništvo. Zbog te izuzetne važnosti, šume su se brižno čuvale i održavale. Međutim, za život su bile potrebne livade i oranice. Stoga su Turopoljci bili prisiljeni dio šume iskrčiti.

Nakon jednog takvog krčenja koje je trajalo od 1774. do 1779. godine Turopoljci su na granici između krčevine i ostatka šume, u čast uspješnog krčenja, podigli „Vrata

od krča“. To su bila dva stupa preko kojih je položena velika greda. Vrata su bila ukrašena mnogim detaljima i obilježena latinskim natpisom.

Vrata su kroz vrijeme nekoliko puta bila srušena i obnavljana, a danas je aktualna betonska verzija vrata.

Betonska vrata, nije li to malo neobično, pa vrata se nalaze usred hrastove šume

u Turopolju i simbolizira uspješno krčenje šume.

I svakako ne treba zaboraviti da je šuma izvor zdravlja za sve koji se bave nekim aktivnostima u i oko nje. Koje i kakve su to aktivnosti, sami ćemo si odrediti.

Dosadašnja istraživanja pokazala su kako se ovo područje odlikuje velikom raznolikošću staništa, a time i bogatstvom biljnih i životinjskih vrsta, od kojih je većina zaštićena Zakonom o zaštiti prirode, a pojedine vrste su zaštićene i na europskoj razini. Zabilježeno je 48 različitih stanišnih tipova, 358 biljnih sorti, 133 vrsta kornjaša, 60 vrsta pauka, 73 vrste danjih leptira, 23 vrste vretenca, 13 vrsta vodozemaca, 9 vrsta gmazova, 23 vrste riba i 33 vrste sisavaca.

U bogatoj fauni Turopoljskog luga, uz ptice kao što su orao štekavac, orao kliktaš, crna roda, eja strnjarica, crna žuna i dr., značajno mjesto imaju i sisavci kao što su šišmiši i alpski voluharić, glacijalni relikv koji, osim u Turopolju, na području Hrvatske jedino još obitava u Motovunskoj šumi u Istri.

Rijeka Odra, osim što je nužna za održanje staništa, koja prije svega ovise o režimu podzemnih i poplavnih voda, također se odlikuje i vrijednom ihtiofaunom. Obale Odre kao i čitavo područje šuma i livada izuzetno su važno stanište za mnoge vrste vodozemaca i gmazova, od najstrože zaštićenih vrsta vodenjaka i daždevnjaka, pa do velikog broja žaba, od kojih su najzanimljiviji varijeteti močvarne smeđe žabe čiji mužjaci u proljeće poprimaju intenzivnu plavu boju kože za vrijeme sezone parenja. Zanimljiv je također i za ovo područje karakterističan varijetet riđovke potpuno crne boje kože.

Odransko polje

Na putu od Martinske Vesi prema Sisku skretanje je prema Odranskom Polju. Zagonetni pano, na kojeg je netko više puta izvršio atentat, vatrenim oružjem piše „Zaštićeno područje, Značajni krajobraz, Odransko polje“.

To je mjesto ulaza u Odransko polje od strane Martinske Vesi.

Vožnjom od nekoliko stotina metara stiže se do brklje, koju je potrebno otvoriti i obavezno nakon ulaska zatvoriti. Oni koji su naučeni da se brklje ispred njih otvaraju same, ovdje bi mogli dugo čekati.

Put kroz Odransko polje u dužini od 10,7 kilometara, kako je izmjerio Google, neasfaltiran je, s dobro nabijenom podlogom pa nema bojazni da će vozilo propasti. U kišnih dana rupe na putu napunjene su vodom pa izbjegavanje rupa čini vožnju

zanimljivom, onom tko voli slalom vožnju. U mokrih dana treba biti oprezan kod vožnje ili parkiranja vozila izvan puta. Ipak je to močvarno područje.

Odransko polje na nadmorskoj je visini između 90 i 110 metara. Poplavljuju ga okolni viši tereni. Osim pašnjaka na tom prostoru ima i dosta šume. Utjecaj, da li će biti pašnjak ili šuma ovisi o režimu plavljenja.

Nakon kratke vožnja šumom evo i pašnjaka. Ovdje se pasu pčele i nekoliko goveda, krave s potomcima. Vrijeme je oko podneva, sunčani dan s temperaturom blizu 25 stupnja celzijusa a na pašnjaku su ostale samo najupornije životinje. Vegetacija na polju je bujna, trava izgleda sočno a životinje zadovoljno.

Pa kako ne bi bile zadovoljne, uz sve obilje prirodne hrane, tu je i hranilište i pojilište. Prirodne hrane za pašarenje ima u izobilju, livada se proteže u nedogled. Da bi autom prošli uzduž i poprijeko ovo područje trebalo bi nam tri dana. No dobro, tri dana s malo starijim Opelom koji voli sam od sebe stati svakih nekoliko kilometara

I to nije sve, to je tek jedan od pašnjaka, idemo dalje.

A dalje idemo makadamom, izbjegavanje lokvi s vodom nije nikakav problem, brzina vožnje je mala, promet nikakav a izletjeti se može samo u polje.

Ali, uvijek postoji ali, na mjestima ima domaćih životinja, životinja na putu i oko puta. Pa kako je to njihov put one imaju prednost što god da rade.

Ovdje su domaće životinje prijateljski nastrojene, dobro su odgojene. Ne napadaju druge životinje, ne napadaju ljude. Naprotiv, znatiželjne su i doći će pozdraviti čovjeka ili mu mahnuti glavom. Pored toga sve su životinje uredne, osim pokoje svinje koja se uvalila u blato. Nema mršavih niti nervoznih životinja. Zadovoljstvo im ne može pokvariti milijun milijuna muha, obada i ostali krvopija i gada.

U srednjem dijelu Odranskog Polja ima znatno više stoke na ispaši.

Specifičnost stočarenja na ovim prostorima se odnosila na dnevne migracije stoke koja se ujutro izvodila na pašu na zajedničke pašnjake, a navečer se vraćala u staje.

Danas se koristi inačica novog tipa stočarenja tzv. ekstenzivno stočarenje

jer se stoka pušta na pašnjake tijekom ožujka ili travnja, te se tek u listopadu ili studenom vraća u staje

Pustimo sada stoku da preživa i uživa u hladu . Idemo dalje do Mrtve Odre.

Mrtva odra je potok unutar Odranskog polja koji se ulijeva u rijeku Odru. Karakterizira ga bujna vegetacija i brojne životinjske vrste.

Ribolovci tvrde da je Mrtva Odra bogatija ribom od Odre ali da je tijekom ljetnih mjeseci, zbog bujne vegetacije, skoro nemoguće loviti ribu.

Od Mrtve Odre idemo dalje prema rijeci Odri.

Od Selca do mosta u Odranskom Polju a Odra teče šumom, i nema ju tko zagaditi.

Tako da je čista, ako se životinje ne kreću blatnjavim koritom. U ljetno doba godine, plitka. Najbolji test za čistu vodu dati će konji. Oni su poznati da ne žele piti iz prljave posude ili iz zagađenog potoka ili rijeke. Za razliku od konja, krava će popiti svašta a svinja će se još u to svašta uvaliti.

Od mosta puca prekrasan pogled na Turopoljski lug i Odransko polje.

Područje Odransko polja i obližnjeg Turopoljskog Luga nalazi se između većih hrvatskih gradova Zagreba, Velike Gorice i Siska, prometnice ga zaobilaze, zbog čega se naselja nalaze na rubu zaštićenog područja. U samom zaštićenom području nema stanovnika, no njemu gravitiraju obližnja naselja, njih 18 u Sisačko-moslavačkoj i 10 u Zagrebačkoj županiji.

Funkcionalni drveni most spaja dva dijela Odranskog polja.

Mosta dužine 54 m, širine 4 m i nosivosti 8 tona preko rijeke Odre izgrađen je 2016. godine i od izuzetne je važnosti za ovaj kraj.

Ovdje, kod mosta, veliko je stado domaćih životinja koja uživaju hladovini male hrastove šumice i u pijenju osvježavajuće vode iz rijeke.

Ovo poplavno područje koje prima vodu s okolnih viših terena odlikuju mikro reljefni oblici koji uvjetuju nastanak različitih vlažnih staništa travnjačkih biljnih zajednica i šumskih zajednica ovisnih o režimu plavljenja, ali i nivou podzemne vode.

Na ovom području je zabilježeno tristotinjak vaskularnih biljaka, neke su i zaštićene temeljem Zakona o zaštiti prirode.

Od faune zabilježen je veći broj vodozemaca, gmazova, sisavaca, leptira i riba. Vlažne livade pogoduju gniježđenju ptice.

A Odransko polje je međunarodno važno područje za ptice (kosca i štekavca).

Nešto što posebno veseli a što se može vidjeti u Odranskom polju je veliki broj konja. Među tim konjima posebno mjesto zauzima Hrvatski Posavac, hrvatska autohtona pasmina konja.

Hrvatski Posavac nastao je na području slivnog toka rijeke Save. Danas se najviše uzgaja u Sisačko-moslavačkoj i Zagrebačkoj županiji (Orle kod Velike Gorice).

Hrvatski Posavac je lakši tip hladnokrvnog konja i pripada skupini ranozrelih pasmina.

Danas se pasmina uzgaja u čistoj krvi. Visine je od 140 do 150 cm, a od boja prevladava dorat, češće tamniji nego svjetliji.

Ranije je korišten kao radni konj, a danas se koristi za rekreativno jahanje, hipoterapiju te kao dio hrvatske kulturne baštine.

Rijeka Odra okosnica hidrološkog režima

Ljeto 2023. godine biti će upamćeno kao jako mokro doba. Zahvatili su nas toplinski valovi, orkanski vjetrovi i obilne kiše. Rezultat takvog vremena, ili bolje rečeno nevremena bio je visoki vodostaji rijeka, poplave, klizišta.

Sama rijeka Odra predstavlja okosnicu hidrološkog režima ovoga prostora a Odransko polje je uređeno područje u slijevu vodotoka rijeke Odre i služi za privremeno zadržavanje vode radi zaštite od poplava. Samim tim dio je većeg retencijskog sustava obrane od poplava srednje Posavine, koje je važno, osim u obrani od poplava, i u procesu pročišćavanja voda iz vodotokova, regeneracije podzemnih voda.

Važno je napomenuti da je rijeka Odra povezana Savom, kanalom Sava-Odra, čija izgradnja je započela početkom 1970 tih godina. Do danas je kanal bio u funkciji sedam puta – dva puta tijekom 1979. godine.

Kanal služi za oslobađanje prekomjernih količina voda iz Save. Upravo se to dogodilo i u ljeto 2023. godine, prekomjerne količine vode iz Save puštene su u kanal Sava Odra čime je spriječena poplava uzvodnih urbanih područja, posebice grada Zagreba.

Velike količine vode izlile su se upravo ovdje na Odransko Polje. Odransko polje u vrijeme kada nije poplavljeno koristi se za pašarenje stoke, uglavnom goveda, konja i svinja. U vrijeme plavljenja polja stoka je morala biti evakuirana, smještena u sigurno područje. Pored toga, Odransko polje je zaštićeno područje u kategoriji značajni krajobraz.

Prema klasifikaciji krajobraza Odransko polje pripada krajobraznoj jedinici “nizinska područja sjeverne Hrvatske” s dvjema krajobraznim cjelinama:

- agrarnog krajobraza u kojem se ističu poplavni travnjaci uz Odru i
- prostrani kompleks nizinskih hrastovih šuma.

Važno je napomenuti da se na ulazima u Odransko polje nalaze rampe koje nisu zaključane lokotom, no potrebno ih je nakon ulaska i izlaska zatvarati radi stoke koja tamo obitava.

Nakon prelijepog Odranskog polja, pustio sam Odru da vijuga i teče dalje prema svom ušću. Ja sam otvorio i zatvorio rampu, izašao iz zaštićenog krajobraza i krenuo preko sela Greda do Sela Žabno. Naselje Žabno u sastavu je grada Siska, smješteno je na desnoj strani rijeke Odre, broji 414 stanovnika. Na lijevoj strani Odre nalazi se sisački Zeleni brijeg. I na kraju evo nas na ušću rijeke Odre u Kupu. Odra nakon Žabnog prolazi kroz Odru Sisačku, koja joj je na desnoj strani i Siska na lijevoj strani. Zatim prolazi ispod cestovnog mosta ceste za Zagreb i odmah do njega budućeg mosta autoceste.

I onda još ostaje željeznički most nakon kojeg se Odra spaja sa Kupom

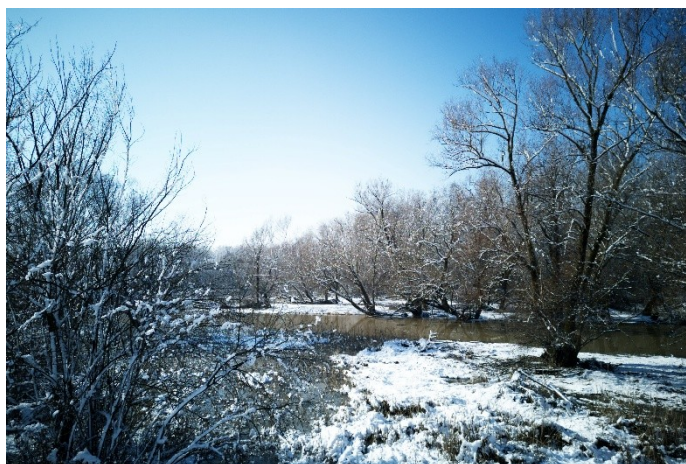
Zima na Odri

Iako je prvi mjesec u godini, ipak sam iznenađen što je snijeg zabijelio polje i brijeg. Srećom za one koji putuju i one koji snijeg ne vole, ovdje u Velikoj Gorici i Turopolju nema ga puno. Uz tople čarape, sa japankama moglo bi ga se gaziti.

I tako dok sam gledao kroz prozor suncem obasjan tanki snježni pokrivač, sinulo mi je, imam zimske gume na kotačima automobila koje snijeg nisu vidjele. Vrijeme je da im pokažem zašto su napravljene.

Na brzinu sam se spremio, dok jugo nije sve rastopio. Navukao sam debelu jaknu, duge gaće, zimske cipele i vunenu kapu, upalio „makinu“ i započeo snježnu avanturu.

I eto me uz suncem obasjanu rijeku Odru. Ta turopoljska ljepotica koja na više mjesta nastaje, za koji se čini da se ponekad gubi, i onda ponovo izvire. U svom je toku kroz Turopoljski Lug prekrasna je. Bujna vegetacija i nemar čovjeka daje joj divlji štih. Iako divlja nije. Lagano teče i često se, onako lijeno izlije iz svog korita.

Ovdje u mjestu Selce nekad je bio drveni most, kojeg nažalost više nema. Tim mostom prelazilo se u šumu Turopoljski Lug. Šuma Turopoljskog Luga, kroz povijest je od izuzetne važnosti za stanovnike Turopolja. Od drva iz te šume napravljeno je bezbroj kuća, kapela, crkva, mostova i gospodarskih objekata. Na tim objektima radilo je mnogo majstora koji su bili priznati kao vrsni drvodjelci.

Šumom Turopoljskog luga dominira hrast a plod hrasta, žir, kojeg u šumi ima u izobilju, kvalitetna je hrana za svinje.

Upravo je Turopoljski lug zaslužan za uzgoj svinja u Turopolju. Križanjem više vrsta svinja u 19. stoljeću nastala je sadašnja Turopoljska svinja.

Turopoljska svinja prepoznatljiva je po svojoj dužoj kovrčavoj dlaci i duguljastom obliku tijela i glave, otporna je na vremenske uvjete i zato je pogodna za uzgoj na otvorenom u šumi. Posebnost u prehrani Turopoljske svinje predstavlja žir.

I sada sve je to ok, samo zašto me sunce, rijeka i šuma asociraju na svinje, drvene kuće i kapele?

Nemam ništa protiv svinja, nisam šovinist niti rasist, svejedno mi je da li je svinja iz Turopolja, Slavonije ili Vijetnama. Da li je crna, bijela ili kovrčava. Glavno je da je svinja.

Međutim, sunce i priroda trebali bi me asocirati na romantiku, ljubav, nježnost. Na zaljubljene koji zagrljeni šeću, beru cvijeće, nježno si šapuću, pjevaju nešto ljubavno, dodiruju se, izmjenjuju poljupce. Vode ljubav, sa sobom u paru ili grupno.

Žbunje uz rijeku i šumski puteljci trebali bi me asocirati na mjesta gdje ljubavnici izmjenjuju svoje osjećaje, bez obzira da li su došli pješice, biciklom ili autom. Bez obzira da li je toplo ili hladno.

Ljubav ne pita za mjesto i vrijeme. Nekad je vrijedila izreka, zemlja je okrugla a na svakom ćošku se seksaju. Da li to još uvijek vrijedi?

Za mene ako nastavim razmišljati na ovaj, romantičan način možda još ima spasa.

Velika Gorica

Volim taj grad još iz vremena kada je selo bila. Gledam kako dobro izgleda, u kasno proljeće obasjana suncem i bogata zelenilom.

I dok se polako otvara pogled iz Sisačke ulice, prema Trgu Kralja Tomislava, gdje dominiraju Trgovački centar i parkiralište tog centra, prisjećam se vremena kada je ovdje bila benzinska stanica, tržnica sa svim popratnim sadržajima i natkriveni, pravi, autobusni kolodvor.

I onda su donijeli odluku da se sve to sruši i na tom mjestu napravi nova tržnica, parkiralište u dva nivoa i autobusni kolodvor. Koliko sada vidimo nema tržnice, izmještena je u školsku ulicu i natkrivena šatorom. Tamo prodavači i kupci ujedno i kampiraju.

Parkirališta nema, ono što je izgrađeno, toliko je loše izgrađeno da se iz sigurnosnih razloga podzemni dio garaže ne smije se koristiti a ovaj nadzemni polako u zemlju propada, ali baš doslovno, međutim koristi se i ubire se novac za parkiranje. Autobusnog kolodvora nema, ovo što imamo je autobusna stanica i nekoliko kioska.

Ono što je trebala biti tržnica sada je trgovački centar koji je prljavim političko – pravosudnim smicalicama prešao u privatne ruke. Sam centar promašaj je i u arhitektonskom smislu. Nikad nije u potpunosti zadovoljio potrebe zbog kojih je napravljen.

A tu je i Goričko sajmište, iz daleka izgleda zgodno ali kada se približimo baš i ne, opisati se može jednom riječi, jadno.

Nekada se na sajmištu trgovalo uglavnom stokom. Ali kada je promašeni tržišni centar otet od grada, dio tržnice preseljen je, kako je već navedeno u Školsku ulicu a dio ovdje na sajmište.

Iz sajmišta krenimo do Sisačke ulice, pa na raskrižju sisačke ulice obilaznicom, do poslovne zone u sisačkoj. Ovo raskrižje je jedno od lošijih prometnih rješenja. Kroz čitav dan velike su gužve, čeka se na semaforu i po nekoliko ciklusa. No zato je noću dobro, nema gužve ali se opet čeka zeleno svjetlo na semaforu. I to bi bilo u redu da ljudi nisu izmislili kružni tok. Taj kružni tok, smanjuje gužve i povećava sigurnost sudionika u prometu. Ali koga briga za to.

Nakon zagužvanog raskrižja eto nas u poslovnoj zoni. Odmah na početku je Veterinarska stanica, stara ljepotica. Do nje je Institut za vozila i stanica za tehnički pregled vozila. Onda su tu trgovački centar, benzinska stanica, auto saloni i servisi, staklari i povrtlari.

Nakon autosalona i staklara evo nas i do jedne ružne rupe ispunjene vodom i djelomično obrasle u grmlje, znane kao jezero Čiče. Jezero i površine oko njega, prema prostornom planu, trebali bi biti namijenjeni za sport i rekreaciju, ali zbog nekih privatnih interesa, prekomjerne eksploatacije šodera, uređenje nije moguće. Tako zbog dva privatnika građanima Velike Gorice i okolici onemogućena je rekreacija i sve ostalo vezano uz nju. A zbog prekomjernog i nekontroliranog kopanja ugrožava se sigurnost zbog mogućeg urušavanja.

Da se ne bi stekao dojam da je Gorica samo Sisačka ulica, pogledajmo gorička stambena naselja. Naselja su se počela graditi u sedamdesetim godinama prošlog stoljeća. Lijepa su. Dijelu zgrada obnovljene su fasade pa izgledaju ljepše nego kada su bile nove. Zgrade su, taman, ni prevelike ni premale. Oko njih ima dovoljno zelenila i prostora za aktivnosti stanara.

Nakon potresa u Baniji, Sisku i Zagrebu porastao je interes za stambenim prostorom, što je potaklo poduzetnike na izgradnju novih stambenih i poslovnih objekata u Velikoj Gorici. Sama izgradnja nije problem ako se gradi prema pravilima struke i zakonima. Problem je što novac i moć ukinu zakone i pravila te dobijemo prevelike objekte na malim površinama. Pa nema dovoljno parkirališta i popratnih sadržaja.

Nameće se i pitanje da li infrastruktura grada, struja, telefon, instalacije vode, kanalizacije i slično zadovoljavaju pojačanoj gradnji. Na kraju, se može desiti da i novi i stari stanovnici imaju probleme.

Sam grad Velika Gorica ubrzano se razvija, spojen je na autocestu, ima cestovnu obilaznicu. Hrvatska pošta u Velikoj Gorici izgradila je veliki sortirni centar.

Pa su tu aktivnosti u poslovnom centru Merdijan16. Izgrađeni su objekti u kojim posluju veliki distributeri, predstavnici svjetski poznatih marki. Iz tih centara distribuiraju se roba u Zagreb, okolicu ali i cijelu hrvatsku.

U Velikoj Gorici otvoreno je, pa recimo i previše trgovina stranih kompanija. Imamo, Lidl, Kaufland, Interspar, Pepiko, Miler, Eurospin i td. I td.

Ako gledamo smjer kuda ide Gorica, u budućnosti će ovdje živjeti samo skladištari i trgovci zaposleni kod stranih poslodavaca.

Što je s proizvodnim i razvojnim pogonima? Pogonima koji će osmisliti i proizvoditi proizvode za u Europu i svijet.

Gradonačelnik Velike Gorice član je vladajuće stranke. Bio je zamjenik gradonačelnika koji je zbog korupcije završio u zatvoru. On mu je držao ljestve.

Međutim, njega je stranka predložila za gradonačelnika Velike Gorice a građani su ga na izborima odabrali, i tu nema prigovora. Nema prigovora ali zahtjeva puno opreza.

Napredak Gorice upravo treba zahvaliti činjenici da gradom i državom vlada ista stranka. Stranka u kojoj nije važna kvaliteta i potreba projekta već pripadnost podnositelja projekta određenoj stranci ili nelegalno organiziranoj skupini.

Za Goricu će vrijeme pokazati da li je napredak i stvarno napredak.

Primjer suradnje gradonačelnika Velike Gorice i Premjera očituje se u primjeru nogometnog kampa.

Gradonačelnik je zaželio da kamp nogometne reprezentacije bude u Velikoj Gorici. Premjer je to omogućio darivanjem vrijednog državnog zemljišta na kojem će se graditi kamp. Premijer i vlada ovim su darivanjem, oteli siromašnim i poklonili bogatim.

Inače, hrvatski nogometni savez zarađuje ogroman novac i troši ga bahato. Osnovno pitanje, kako je moguće da vlada donosi odluku o darivanju zemljišta. Vlada je izvršni organ, dakle ne bi trebala imati mogućnost donošenja takvih odluka. Ako je zemljište državno, onda odluku donose građani, nikako ne političari.

Sljedeće pitanje, kakvu će korist imati građani od tog kampa? Zaposliti će se dva i pol radnika da kose travu i glancaju cipele milijunašima kada dođu na pripreme.

Velika Gorica veliki grad

Tko bi to rekao, Velika Gorica grad. Jedva sam se na to, Gorica grad, priviknuo kada ono, Velika Gorica u skupini velikih gradova.

Prema popisu stanovništva iz 2021. godine sam grad Velika Gorica ima 30.036 stanovnika, dok na gradskom području živi 61.075 stanovnika, te brojke čini Veliku Goricu šestim najnaseljenijim gradskim područjem u Hrvatskoj. Nažalost i u Velikoj Gorici se smanjuje broj stanovnika, tako da gradsko područje bilježi manjak od skoro 2500 stanovnika u odnosu na popis od 2011. godine .

I sada taj šesti hrvatski grad po naseljenosti, nema bolnice. Taj grad nema specijalističkih ambulanti, poput urologa, kardiologa i sl. Neke ordinacije imaju preduge liste čekanja. Takve i nisu potrebne, one su samo privid, da imamo ali realno, nemamo.

Gorica je grad u kojem se ne mogu napraviti dijagnostički pregledi, holter, ultrazvuk srca, CT i slično. Za sve takve preglede potrebno je, potegnuti u Zagreb. A

zagrebačke bolnice su, ispod Medvednice, i zbog gustog prometa teško dostupne. I sada tko ima novaca u privatnim klinikama sve može napraviti. U tim privatnim klinikama rade liječnici koji su u državnim klinikama nedostupni zbog dugih listi čekanja. A tko nema para, pakao javnog zdravstva ga čeka.

Ali zato velikogoričke gradske vlasti svoje vrijedno zemljište daju hrvatskom

nogometnom savezu za nogometni kamp. U tom kampu uživati će profesionalni nogometaši koji svaki na svom računu ima novaca za izgraditi barem jednu bolnicu.

I sada siromašni građani financiraju profesionalne nogometaše da bi imali još više. Užas i sramota.

No idemo dalje, šesti grad po naseljenosti, od prvog srpnja ove 2024. godine dobio je lokalni autobusni prijevoz. Oformljeno je šesnaest linija koje povezuju četvrti i naselja grada Velike Gorice.

Pa je tako na internetskim stranicama grada objavljeno, „Prijevoz na području Grada Velike Gorice od 01.07.2024. u cijelosti je sufinanciran od strane Grada te je samim time besplatan za sve korisnike.“

U ovoj izjavi nejasno je što znači u cijelosti je sufinanciran. U cijelosti može biti financiran, a sufinanciran bi bio kada bi još netko plaćao taj prijevoz. Kako se ne navodi da još netko sudjeluje u financiranju prijevoza onda je pojam sufinancira jednostavno obmana.

Obmana je i da je prijevoz besplatan za sve korisnike. Lokalni prijevoz u Velikoj Gorici plaća se iz proračuna grada, što opet znači da prijevoz nije besplatan za sve korisnike. Naplatom iz proračuna prijevoz plaćaju i oni građani koji taj prijevoz nikad neće koristiti. Besplatan je za one korisnike koji ne žive na području Velike Gorice.

Takvim načinom financiranja lokalnog prijevoza, gradske vlasti rade veliku nepravdu većini građana Velike Gorice koji ne koriste taj prijevoz ali ga kroz proračun plaćaju.

Naprimjer, Većina građana Gorice plaćaju prijevoz radnicima na posao, linija za zrakoplovni tehnički centar i poslovna zona u Vukovini. Postavlja se pitanje, zašto bi građani financirali prijevoz radnika do bogatih poslodavaca a da istovremeno sami snose troškove svog prijevoza na posao, jer grad nije uveo „besplatnu“ liniju do njihovog poslodavca. Sve te linije imale bi smisla kada bi prijevoz bio komercijaln, plaćali ga korisnici a ne svi građani.

U demokratskom društvu za jednu takvu odluku o lokalnom prijevozu na trošak svih građana trebalo je pitati građane, provesti referendum i postupiti kako oni odluče.

I sada dolazimo do broja korisnika prijevoza na 16. linija uvedenih u Velikoj Gorici. Koliko se građana koristi tim prijevozom? Da li su linije оформljene i prijevozna sredstva dimenzionirana prema stvarnim potrebama ili je to sve politička odluka. Odgovor na to pitanje dobili bi prodajom karata, a kako je prijevoz besplatan, odgovora neće biti. Područjem grada kružiti će autobusi kapaciteta do šezdeset putnika, a koristiti će ih njih desetak.

Organizaciju lokalnog prijevoza trebalo je prepustiti stručnjacima koji bi temeljem ispitivanja stvarnih potreba odredili veličinu prijevoznih sredstava i njihovu učestalost. Takav postupak očito je izostavljen a odluka je čisto politička, kombinacija populizma i kriminala.

Posao lokalnog prijevoza dobila je privatna tvrtka, navodno na vrijeme od sedam godina. Normalno bi bilo da je grad Velika Gorica osnovao tvrtku za javni prijevoz, koja bi osposobljavala i zapošljavala domaće radnike. Koja bi koristila zajedničke resurse sa drugim gradskim tvrtkama. Naprimjer održavanje voznog parka, garažiranje vozila, racionalno korištenje vozača. Drugi gradovi, naprimjer Zagreb, imaju svoj gradski prijevoz i na optimalan način ga koriste.

Bilo bi lijepo kada bi javni prijevoz bio jedini grijeh koji su bahati velikogorički vlastodršci pripremili za ljeto. Tu je još jedna vijest iz portala grada Velike Gorice, a ona glasi: „od rujna besplatni vrtići u Velikoj Gorici; Grad u potpunosti preuzima troškove predškolskoj odgoja. Gradskog vijeća Grada Velike Gorice donosi povijesnu odluku kojom vrtići u Velikoj Gorici postaju besplatni za roditelje. To je jedno od glavnih predizbornih obećanja gradonačelnika Krešimira Ačkara, a koje će se realizirati početkom nove pedagoške godine.“

Pogledajmo kako stvari stvarno stoje, mjesta u vrtićima nema dovoljno za svu djecu pa se vezama i mitom dolazi do mjesta u vrtićima. I sada će ti vezisti imati besplatne vrtiće koje će im plaćati oni koji nisu uspjeli smjestiti dijete u vrtić, oni čija su djeca prerasla vrtićku dob ali su uredno plaćali i na kraju oni koji ne koriste usluge vrtića.

Istovremeno, zbog loših uvjeta, prvenstveno niskih plaća nema dovoljno stručnog osoblja za rad u tim vrtićima.

Sve to napravljeno je kako bi se zadovoljilo predizborno obećanje gradonačelnika. Čovjeka koji daje obećanje da će smanjiti životni standard većini kako bi pogodio manjini koja za njega glasa.

Svu tu nepravdu plaćati će građani preko proračuna dok će čekati na beskrajnim listama za neki liječnički pregled i sanjati bolnicu negdje u svom gradu.

Treba podsjetiti gradonačelnika da on nije bog da bi mogao sam donositi ovakve odluke. Iznad njega su građani i oni se moraju pitati i referendumom o ovakvim pitanjima izjasniti.

U gradu postoje kategorije građana poput umirovljenika, bolesnih, siromašnih. Njima u svakom slučaju treba pomoći. Bilo preko besplatnog prijevoza, besplatnog vrtića, financijske pomoći ili nešto drugo. To se zove socijalna osjetljivost koju goričke vlasti ne poznaju.

Ovaj populizam i prikriveni kriminal građani duguju vlasti koju su birali. Vlast koja ih čini nejednakim, koja ih svojim odlukama ponižava i vrijeđa. Iskorištava i pljačka. Vlast koja populističkim sranjima izbjegava rješavanje stvarnih problema na ispravan način, način koji bi zadovoljio većinu građana a račun bi bio transparentan i realan.

Kako smo se zabavljali u Velikoj Gorici početkom sedamdesetih godina?

Želja mi je zabilježiti sjećanja na život mladih u ranim sedamdesetim godinama prošlog stoljeća. Gorica u to vrijeme nije bila grad, bila je selo nadomak grada Zagreba. To selo imalo je osnovne škole i školu učenika u privredi, popularnu šegrtsku školu. Svi ostali srednjoškolci putovali su u Zagreb. Do Zagreba se putovalo autobusom ili vlakom. U sedamdesetim u Gorici svatko je svakog poznao, na ulici pozdravljao, kratko porazgovarao.

Mladima, onda, baš kao i ovima sada, jedino važno je bilo kako se dobro zabaviti.

Društveni život mladih tih godina odvijao se na nekoliko mjesta. Ljeti se išlo na kupanje na neku od šoderica. Tamo se skakalo, plivalo, ronilo i igralo lovice.

Između kupanja igrala se Bela ili Lora. Kartaške igre koje su se igrale u parovima, s puno strasti. Znalo je biti i publike koja je glasno navijala i dobro se zajebavala. U takvoj atmosferi gubitnici su bili idealni za ismijavanje.

Večernji život odvijao se ispred i oko Hotela, tako smo zvali restoran park. U predvečerje bi se sjedilo na ogradi vatrogasnog doma, danas parkiralište ispred vatrogasaca, gdje je bilo veselo, pričali su se vicevi, dogodovštine, šale i lagano dobacivalo prolaznicima.

Ako nije bilo vrijeme za sjediti vani, sjedilo se u slastičarnici kod Murata, danas trgovina Borovo cipela. Tamo su radili Baruš i Meto koji su i sami bili dio ekipe. U slastičarnici je bilo zabranjeno češljanje i pljuvanje na pod, toga smo se uglavnom držali.

Vesela atmosfera, poput one na ogradi ispred vatrogasnog doma, bila je i u slastičarnici. Ponekad bi se popila boza i pojele šamrole, punoljetni su mogli dobiti hladnu kavu. Kamufilirani konjak u šalici za kavu.

Uglavnom, kod Murata se moralo biti barem jednom dnevno. Vidjeti koga ima i čuti što se događa. Kod Murata su se planirali noćni izlasci, od njega se išlo u kino, disko ili na sudar. Bio je to centar svijeta.

Nakon Murata, negdje oko pola osam navečer, premještalo se do kina u zagrebačkoj, tada je to bilo i jedino kino. Kino je radilo od 20 sati radnim danom a od 16, 18, i 20 nedjeljom. Svakih dva dana mijenjao se repertoar, pa smo svaki drugi dan išli na kino predstavu. Ponedjeljak nije imao projekcije.

U to vrijeme nije se smjelo dogoditi da neki film propustimo.

Ponekad nije bilo dovoljno novaca za kartu pa se išlo žicati. Ono "stari imaš kaj sitnoga". Kada bi se skupilo dovoljno dinara kupila bi se karta i išlo na projekciju. U kinu radnim danom nije bilo puno gledatelja pa se društvo smjestilo u prve redove parketa, bilo je najjeftinije. Za vrijeme filma znalo je bilo urnebesnih komentara, koji su često puta bili zanimljiviji od filma. Nedjeljom su kino projekcije bile puno više posjećene. Nedjeljom su se vrtjeli popularniji filmovi. Nedjeljom su izlazili i oni koji su preko tjedna imali obaveze. Pa su došli i oni koji su se htjeli samo pokazati.

Za kino nedjeljom dogovarali su se sudari, izvodile cure.

E, s curama su se mijenjala pravila, s njima se išlo na predstavu od 18 sati a karta se uzimala za balkon ili mezanin po mogućnosti zadnji red. Ta mjesta bila su mračna i stvorena za akciju. Vjerujem da ne treba objašnjavati kakvu akciju.

Poslije kina, ako se bilo s curom, radilo se potpuni isto što se i sada radi, tu još dugo neće biti promjena. Oni koji su bili bez cura, nakon kina navratili su u hotel. To je onaj restoran park kod goričkog parka. Tu bi se društvo naguralo u malu salu. Njih desetak okupiralo bi jedan stol, naručili bi koju pivu, sok ili čaj i nastavili ono što su radili preko dana; vicevi, smjeh, šale i prijateljsko podbadaње.

Ponekad se znalo, za čitavo društvo, naručiti porcija pomfrita. Taj krumpir svi bi pikali čačalicama i nestao bi s pladnja brzinom svjetlosti.

U hotelu, u toj maloj sali radila je gospođa Micika kojoj nisu smetali bučni gosti sa skromnim narudžbama, već naprotiv, bila je susretljiva, nasmijana i strpljiva. Divna gospođa.

Hotel je bio ugostiteljski objekt u vlasništvu Goričkog TUP-a (turističko ugostiteljskog poduzeća). Sastojao se od tri prostora za goste, u prvoj prostoriji bio je šank. Tu se ulazilo iz zagrebačke ulice. Iz prostorije sa šankom, stepenicama se išlo na polukat gdje je bila mala sala za posluživanje hrane. Mala sala imala je četiri stola i dva prozora koji su gledali prema parku i muzeju. I treći prostor Hotela bila je velika sala u koju se moglo ući iz male sale, spustiti se stepenicama ili direktno iz ulice.

U velikoj sali svirala je živa glazba, plesalo se, pilo i jelo. Tu su se čekale nove godine, slavilo martinje, fašnik. Održavale su se svadbe i slične manifestacije. Ljeti su se postavili stolovi do restorana a pogled je pucao na zagrebačku ulicu, pa se moglo uživati u plesu i glazbi na otvorenom prostoru.

Ali to nije sve, za mlade sigurno je najzanimljiviji disko klub. Ispod kina u zagrebačkoj ulici, u šezdesetim godinama, grupa mladih izborila se za prostor u podrumu kina. U tom prostoru, kako se pričalo, bio je ugljen za grijanje. Kada je ugljen zajedno s Perom ložačem otišao u mirovinu, taj slobodni prostor dodijeljen je mladima. Dobrovoljnim akcijama oni su prostor uredili i otvorili klub. U klubu se slušala glazba, igrao šah i pio čaj. Organizirala su se razna kulturna i glazbena događanja. U tom klubu, prvi puta sam slušao za ove prostore, slavne velikogoričke Dingose, koji su započinjali svoju karijeru.

Klub je zatvoren zbog prijave da voditelj kluba radi nešto nedozvoljeno i da spava u klubu. Nakon nekog vremena u prostoru tog kluba otvoren je, kluba mladih, prvi gorički disko klub.

Disko klub bio je uređen u skladu sa sličnim klubovima u svijetu. Pratilo se trendove. Ulaskom u klub i prolaskom kroz hodnik s lijeve strane se ulazilo u glavnu salu. Ona je imala plesni podij kružnog oblika, s nosećim četvrtastim stupom u sredini. Na svakoj strani stupa bila su ogledala koja su pojačavala efekte disko rasvjete i plesnih pokreta na podiju. Plesni podij bio je spušta petnaestak centimetra od razine poda. Na tri strane sale bile su postavljene sjedalice i stolovi. U jednom kutu bio je instaliran disko pult. Na vanjskoj strani zida nalazili su se podrumski prozori, koji su bili neprozirni i mogli su se otvoriti za ventilaciju. Normalno, svjetla su bila prigušena i sa svjetlosnim efektima. S desne strane hodnika nalazili su se toaleti i prostorija sa šankom. Na kraju hodnika bila je garderoba.

Disko je radio od 19 do 23 sata. Puštala se popularna glazba sa svjetskih top lista. Naizmjenično su se puštali blokovi brze muzike i sentiša. Glazbu su puštali vrhunski gorički disk đokeji, spomenuti ću dvojicu, koji nažalost više nisu s nama, Vjeko i Boris. Na izbor njihove glazbe plesalo se vatreno i stiskalo strastveno.

Sam prostor disko kluba nije bio velik, ali je bio dostatan za posjetitelje koji su tu dolazili. U klubu se uglavnom muvalo, od šanka, do plesnog podija, pa do sjedalice ili na ulazne stepenice gdje se hladilo i pušilo.

I tu su se manje-više svi poznali, zajedno su rasli, išli zajedno u školu ili jednostavno zajedno bogu krali dane. U malom intimnom prostoru kluba, s dragim ljudima, bilo je veliko zadovoljstvo uživati u druženju, glazbi i plesu.

U sedamdesetim nije se živjelo u obilju, nije bilo puno novaca. Ako je nedostajalo dinara za kino ili disko, netko od prijatelja je uskočio i dopunio koliko je nedostajalo.

Ako se kojim slučajem nije skupilo dovoljno za upad u disko, bilo je dobro i pred ulazom. Tu su se oni iz kluba došli hladiti i pušiti. Društvo je bilo dobro a čula se i muzika.

Solidarnost među prijateljima bila je jako izražena. Nesebično se dijelilo sve. Pušuci su dijelili cigarete, kada nije bilo dosta cigareta bezecirali su se zadnji dimovi iz one koja se pušila. I pivo se dijelilo. Pilo se iz boce koja je išla u krug.

I tako, imali smo malo ali smo dijelili pa smo svi imali, i svi bili zadovoljni.

Da sada ne bi bilo, jadnog ti noćnog života u toj Gorici, moram spomenuti blizinu Zagreba. Vožnjom u trajanju od dvadesetak minuta autobusom, Goričanima su bili dostupni svi klubovi i sva događanja u Zagrebu. Dio mladih je povremeno ili redoviti

odlazio u Zagreb na provode. U tim izlascima problem je bio autobus, zadnji za Goricu išao je u pola noći.

I sada tu još nije kraj sve raskoši goričkog noćnoga života, ostala su okolna mjesta koja su subotom i rijeđe nedjeljom, organizirala zabave sa živom glazbom.

Pa je tako postojala mogućnost zabave i nakon zatvaranja diska u 23 sata. Skupilo bi se društvo, pronašao prijevoz i pravac na zabavu. Išlo se na zabave gdje se izvodila rok glazba, popularni su bili vokalne instrumentalni sastavi: Sjene, Menovci, Dingosi... Dobre zabave bile su u Buševcu, Mraclinu, Kućama, Plesu, Kurilovcu, Lomnici i Gradićima.

Mjesta uz Savu, Posavci, organizirali su zabave s narodnom muzikom. Taj dio za goričku mladež nije bio interesantan, ali kada se nije imalo što birati, išlo se i na narodnjake.

Kupanje u Velikoj Gorici u šezdesetim godinama prošlog stoljeća

Vozeći se Goricom od Sisačke prema Zagrebu, bujne krošnje kestenja sjetile su me na neke tamo davne dane. Dane u šezdesetim godinama prošlog stoljeća. Ti kestenji oduvijek su tu, njihova bujna krošnja stvara debelu hladovinu u vrućim ljetnim danima.

U takvim vrućim danima s dečkima iz ulice odlazio sam do visokog brega na kupanje. Ne baš svaki dan, jer je taj izlet za dječje noge bio naporan. A osim toga gubilo se vremena na hodanje. Vrijeme koje se moglo iskoristiti za igru.

U šezdesetim godinama, na visokom bregu, pored groblja, bila je šoderica koju smo zvali Bager. Bager je bio najpopularnije kupalište u selu Velika Gorica. Tu su na kupanje i sunčanje dolazili, čak i odrasli. Jezero je bilo kružnog oblika, ne preveliko, dovoljno duboko za sve aktivnosti u i oko vode. Postojala je i legenda da u jezeru živi som Jura, težak preko sto kila. On je gutao žive patke koje su plivale jezeru.

Obala jezera bila je obrasla travom a oko jezero raslo je žbunje, živica. Ponegdje su ribići iskrčili žbunje da bi mogli prići jezeru i loviti ribu. Ta mjesta bez žbunja bila su idealna za ulazak u jezero i dobru zabavu kupanjem. Igrati lovice ili skakati u vodu na glavu. Manje odvažni mogli su bućnuti na noge ili skočiti bombu, skvrčiti noge i tresnuti na guzicu.

Dobro se sjećam, jednog mjesta visine možda i dva metra od razine jezera gdje se skakalo u vodu. Tu smo gledali starije fakine kako skaču na glavu. Skok koji je bio popularan, zvali smo prelom. Za taj skok trebao je dobar zalet na obali i zatim skok što više i što dalje, uz savijanje tijela "prelom" u zraku i prije dodira s vodom izravnavanje tijela i s ispruženim rukama plitki i kratki ulaz u vodu.

Kako voda nije bila duboka, trebalo je što dalje skočiti da se ne bi glavom ili prsima greblo po šoderastom dnu. I opet trebalo je paziti da se ne napravi "planjka", pa umjesto da se u vodu uđe, pod oštrim kutem, prvo s rukama i glavom, padne se vodoravno, trbuhom i prsima na vodu. E ta planjka bila je bolna, ali za publika na obali prilika da se dobro nasmiju.

Nije da mi žabari, kako su nas zvali u kvartu oko tržnice i menze, nismo imali svoju šodericu. O da, naše malo jezero bilo je na polju koje se zove Čičko. Do malog jezera iskopano je ovo današnje veliko Čičko jezero.

To jezero bilo je manje i pliće od Bagera na visokom bregu. Na njemu smo se učili plivati i ribe loviti. Skakali smo prijelome, bombe, planjke i plivali peseka.

Sjećam se Drave bez filtera i šibica koje smo prijatelj Geno i ja kupili i u grmlju jezera pokušali pušiti. Bili smo jako mladi i s cigaretom nitko nas nije trebao

vidjeti. Te cigarete bile su najjeftinije i nisu imale filter. Bile su jake. Iako nismo uvlačiti pušenje nam je svejedno tjeralo suze na izbuljene oči i izazivao bolan kašalj. Pored toga smetalo nas što se cigareta topila u dodiru s ustima, očito smo jako slinili, usta su bila puna duhana i slinavog cigaretpapira. Sve u svemu nije nam bilo jasno, što je dobro u pušenju cigareta.

Mislili smo da smo se sakrili, da nas nitko nije vidi. Bili smo u krivu. Mali pušači su bili viđeni i roditeljima cinkani. U to vrijeme imao sam privilegij da sam odaberem šibu s kojim ću biti kažnjen. Odabrao sam malo deblju, one tanke gadno peku.

U to vrijeme Gorica je imala dosta šoderica. Uz već spomenute tu su još bila tri jezera, kod aerodroma. Pa jezero kod oficirskog naselja, danas cvjetno. Jezero iza hapačeve radionice. Bilo je i jezero kod zrakoplovnog zavoda Zmaj, pa u Kobiliću.

Ta jezera su nastala vađenjem šodera za potrebe betoniranja njemačke vojske u drugom svjetskom ratu. Prema pričanjima roditelja te građevinske zahvate izvodili su Nijemci a radili zarobljeni Talijani.

U samoj Gorici izgrađeno je nekoliko betonskih cesta, zvali smo ih betonirke. Kasnije je preko njih navučen asfalt, uklopljene su u grad i dalje se koriste. Jedna od tih prometnica je pista kod zrakoplovnog zavoda.

S razvojem mjesta šoderice su zatrpane i na mjestima nekih od njih danas su naselja.

No, vađenje šodera na goričkom području se nastavilo. Najviše se kopalo na području između Gorice i Novog Čiča. Te aktivnosti dovele su do nastanka nekoliko šoderica koje su se u konačnici spajale te je nastalo ovo današnje jezero. Mi koji smo rasli s nastankom tih jezera, nismo baš čekali da se radovi dovrše i jezero uredi za kupanje. Ljeta smo provodili na, ispočetka rupama iz kojih se vadio šoder.

Bilo je dosta takvih rupa, pa smo mogli birati, plitke rupe za toplu kupku ili duboku rupu za osvježanje i plivanje. Karakteristika svih tih rupa bila je mutna voda i žabokrečina koja je plivala na površini. Voda je bila mutna i idealna za igru "lovice".

Te naše lovice igrale su se s dvoje ili više igrača. Jedan od njih trebao je uloviti, taknuti nekog, koji bi nakon toga taj taknuti lovio. Mutna voda osigurala je nevidljivost ronioca, a plitko dno i vještina osigurali su brzo kretanje. S vremenom igrači su postali nevjerovatno brzi i skoro neuhvatljivi.

Dopustilo bi se, onom tko lovi, nazovimo ga lovac, da stavi ruku desetak centrimetra iznad glave, i nakon vredi, lovac može rukom ili skokom uloviti, odnosno dotaknuti drugog igrača. Nakon vredi, ruka lovca u pravilu udarila je u prazno ili ako se bacio, bacio se u prazno. Onaj kojeg je lovio već je izranjao nekoliko metara dalje i vikao, tu sam idemo, vredi.

Po sjećanju, slavni kvartovski igraće lovice bili su; Nino, Bundaš, Kruno, Čiz, Geno, Beli, Milovoj, Dudo, Ive, Vojo, Mladen i drugi.

I tako me pogled na Goričke kestenje vratio šezdesetak godina unatrag. Prisjetio sam se dragih ljudi i divnih avantura, mog kvart i moje Gorice koji su mi ostali isti uz sve promjene. Da, to je valjda tako kada nešto voliš.

Malo Čiče

Ljeto je i normalno da je vruće. Izmjenjuju se toplinski valovi. Srećom, dogode se i dani s temperaturom do trideset stupnjeva a tu su i svježije noći s dvadesetak stupnjeva. Aaaaa kako se tada dobro spava.

Ali ne treba cendрати, ako nam je vreće treba se maknuti i hlad potražiti. A hladovine, ovdje u Turopolju ima koliko ti srce želi. Za izlet u prirodu ovog puta odabrao sam rođaka od velikog Čičkog jezera, malo Čičko jezero. Uz hladovinu nudi se i osvježavajući pogled na jezero. Kupanje, kako piše, nije dozvoljeno, ali namakanje nogu i sunčanje, nije zabranjeno.

Razmišljam o pravilima ponašanja koja je na panou postavila ribolovna udruga. Sve mi je jasno ali ne mogu shvatiti zašto ribičima nije dozvoljeno kupanje? Pa djeluju uredno, ne vjerujem da bi zagadili jezero. Inače, nema table sa zabranom za ostale posjetitelje jezera.

I sada kada smo već kod ribića kojima nije dozvoljeno kupanje, evo i jedne prigodne priče.

Bračni par iznajmio je kuću na obalama jezera kako bi suprug ribolovac uživao u ribolovu a supruga u miru, ljepotama prirode i čitanju knjige.

I tako je suprug svu ribičku

opremu utrpao u čamac i dugo u noć pecao. Ribe su grizle, komarci pikali a vrijeme prolazilo. Negdje pred jutro vrijednog ribolovca savladao je umor, pa je privezao čamac za obalu i otišao spavat.

Tamo oko sedam sati, da ne bi budila supruga, žena je uzela knjigu, spustila se do jezera, smjestila u čamac, uživala u napetom štivu i zvukovima prirode.

U jednom trenutku začuje dozivanje, gospođo, gospođo.

Podigla je pogled i na obali ugledala mlađeg muškarca u maskirnoj uniformi sa šiltericom na glavi, kako ju doziva.

Da, izvolite, odazvala se gospođa.

Dobro jutro, pozdravio je pridošlica. Ja sam Pepek, ribočuvar, molim vas da mi pokažete dozvolu za ribolov.

Gospodine, na to će gospođa, ne lovim ribu niti sam ikada lovila. Kao što vidite, sjedim u čamcu i čitam knjigu. Čamac i sva oprema su od mog supruga koji trenutno spava i ne lovi ribu, ali ima dozvolu za ribolov.

Žao mi je, veli ribočuvar Pepek. Nalazite se u čamcu koji je na jezeru i imate svu potrebnu opremu za ribolov, moram vas kazniti.

U redu, na to će gospođa, ako je tako ja smjesta ću početi vrištati i zvat policiju upomoć. Reći ću im da me hoćete silovati.

Ali gospođo, iznenađeno će Pepek, to nije točno, ne želim vas silovati, od kuda vam takva ideja.

Pa nalazite se dva metra od mene i za silovanje imate sve potrebno, objasnila je gospođa.

Žao mi je, ne znam kako je ova priča završila. Nadam se da Pepek nije završio na policiji, da nije trebao pokazati da li je njegova oprema za silovanje.

Ja sam bacio svoju opremu na sjedalo bicikla i odpedelirao doma. I priznajem da sam proveo ugodnih nekoliko sati na malom Čičkom jezeru.

Šćitarjevo

Šćitarjevo selo u Turopolju, 9 km sjeveroistočno od Velike Gorice, odnosno oko desetak km jugoistočno od Zagreba.

Sastavni je dio Zagrebačke županije i spada pod grad Veliku Goricu.

2021. godine selo je imalo 573 stanovnika što je povećanje za 131 stanovnika u odnosu na popis iz 2011. godine.

Stanovnici se uglavnom bave poljoprivredom i stočarstvom. Šćitarjevo leži u dolini rijeke Save, na 107 m apsolutne visine.

Šćitarjevo se nalazilo na strateški važnom položaju uz antičku cestu *Poetovio–Siscia*, u blizu riječnoga prijelaza na desnoj obali Save.

Upravo zbog položaja su Rimljani početkom I. st. osnovali naselje koje je postalo središtem lokalne zajednice.

Od 1981. godine Arheološki muzej u Zagrebu u suradnji sa Muzejom Turopolja Velika Gorica, provodi istraživanja u vrtu župnog ureda u središtu Šćitarjeva, na površini većoj od 2000 m², otkriven je dio andautonijske gradske četvrti, izgrađene polovicom 2. st.

S obje strane opločene glavne ulice (širine 6,2 m) protežu se trijemovi sa sačuvanim temeljima za stupove kolonade. S istočne strane ulice otkopan je veći dio zgrade rimskoga gradskog kupališta s polukružnim bazenom, hodnicima, kanalima i nizom pravokutnih prostorija. Sa zapadne strane otkrivena je prilazna gradska ulica koju prate dvije monumentalne zgrade (najvjerojatnije za vodoopskrbu).

Pronađen je i velik broj keramičkih i staklenih posuda, svjetiljki, brončanog nakita, žrvnjeva i drugih predmeta koji nadopunjuju sliku života, govore o trgovini, proizvodnji i potrebama građana. U kasnoj antici na porušanim zgradama kupališta grade se novi objekti, s izmijenjenim koncepcijama prostora. Pojedini stari zidovi koriste se kao temelj novima, a drugi ostaju ispod površine podova. Polukružni bazen kupališta uklopljen je u novu zgradu, a iz istog je vremena i sačuvani dio sustava za grijanje.

Sve ovo i još puno toga drugog može se vidjeti, bez da se mora kopati, u centru Šćitarjeva u arheološkom parku Andautonija. Mjesto je jako lijepo, ljudi su ugodni i susretljivi a ima i autobusnih linija iz Zagreba i Velike Gorice. Za parkiranje također nema problema, pa to je ravno Turopolje tu se ima gdje stati. I da, sudeći po govoru, ovdje više ne žive Rimljani, govori se Hrvatski.

Seksualni odgoj i kava

Za nogomet se kaže da je najvažnija sporedna stvar na svijetu. Pa nije to baš točno. Ako kavu gledamo kao sporednu stvar onda je nogomet na drugom mjestu. Zašto?

Jednom kada ju probamo teško je se riješimo. Dan nam počinje s kavom. Dok smo još onako krmeljavi, zaležani s otiskom jastuka na licu, hitamo u pripremu kave. Dok se ona kuha ispustimo tekućine a ponekad i krutine iz tijela. Tako olakšani uzimamo mirisnu kavicu, polagano ju srčemo dok obavljamo jutarnje rutine. Za nekih pet

minuta osjetimo da je kofein proradio i pogled nam se počinje bistrirati. U ogledalu se vidimo prilično jasno a počinjemo primjećivati i druge ukućane. Pušači su nakon djelovanja kofeina u punoj snazi da se iskašljaju i riješe dijela nakupljenog nikotina iz pluća.

Odlazi se na posao. Normalno je da se prije početka rada popije kava s kolegama. No tu šef preuzima riječ, uz kavu trabunja o svemu i svačemu. To nikog ne zanima a mora se slušati. Pa šef priča. Ta kava sa šefom spada u kategoriju gorkih kava, one koje ni šećer ni med ne mogu učiniti ukusnom.

Srećom, kasnije se popije kava s osobama koje su nam drage i uz koje se dobro osjećamo.

I onda se kava više ne pije do pauze za ručak, gablec ili marendu. Kako god da to zvali. Odmah nakon jela kava je tu, nema se puno vremena, pauza je samo pola sata.

I sada je ostala još samo jedna kava, koja se srkne na brzinu tamo pred kraj radnog vremena, čisto da skupimo snage i izdržimo do kraja.

Povratkom doma, puni kofeina, nadrkani zbog posla, iskaljujemo se na ukućanima, partnerima. Pa ako su i oni predozirani kofeinom evo ti rata, kofeinskog rata.

S druge strane, ako je radni dan bio ugodan, pojačanim radom srca i povećanim krvnim tlakom tijelo je željno akcije, one u krevetu, pa dolazi do kofeinske seksualne revolucije.

Slična je stvar i s političarima. Oni kavu iz svog džepa ne plaćaju, ide na račun države, pa ju loču ko prasci. Takvi, kofeinom nabrijani donose zakone i uredbe. Sebi su važni i lijepi. A važni i lijepi zaslužuju više. Onda uzimaju sve što im dođe pod ruku. Uzmi, nosi bog ti pomози.

Jedan opet, kofeinom nafiksiran predsjednik umislio si da ima krila pa svako malo leti helikopterom, na račun građana. On je stvarno pretjerao s kavicama, iz očiju mu sijeva ljutnja, iz nosnica riga vatru a iz usta mu izlazi mržnja.

Nije kava popularna samo među zaposlenima, rado se ispija i u slobodno vrijeme.

Tako svaki kavopija koji drži do svog ugleda ima svoj kafić. Mjesto gdje poslužuju kavu baš po njegovom ukusu. Gdje ima svoje omiljeno mjesto, za stolom ili barom. Gdje dolaze njegovi kofeinski prijatelji s kojima raspravlja o svim životnim pitanjima. Tu u kafiću uz kavu i tamo negdje treću, četvrtu žesticu društvo je spremno riješiti pitanje bliskog istoka. Kod pete žestice spremni su za rat u Ukrajini.

Subotnji kavoljupci, izlaze samo subotom, žele biti viđeni i vidjeti druge. Pokazuju svoj modni ukus i kritiziraju ukus drugih. Kada su se dovoljno pokazali odlaze u hit kafić kako bi hvalili prisutne i ogovarali odsutne.

Posebnu ljubav prema kavi gaje vlasnici kafića i osoblje koje ju poslužuje. S kavom se može mutiti. Pod markom prodati sumnjivu mješavinu, manje dozirati, mlijekom to zamaskirati. Sve dobro naplatiti.

Kavi možemo zahvaliti na bezbroj lijepih poznanstva. Barem lijepim na početku. U našim životima skoro sva poznanstva počinju s kavom. Jesi li da odemo na kavu?

Učvršćuju se prijateljstva. Ajmo na kavu!

Održavaju se dobri odnosi s familijom. Dođite k nama na kavu!

Poslije tih kava stvaraju se velika prijateljstva, ljubavi. Ljudi postaju prijatelji, partneri, supružnici i ljubavnici. Zna se završiti u krevetu, a ako je hitno, i na zadnjem sjedištu nečijeg auta.

Da, to je kava. Uz nju živimo, veselimo se i tugujemo.

Zbog svojih ogromnih doprinosa za čovječanstvo kavi trebamo graditi spomenike, fontane s njenim imenom. Gradove, trgove i ulice nazivati po kavi i njenom porijeklu. Na primjer, ulica turske kahve, Trg talijanskog espresa. Odati počast pastiru i kozama koji su po legendi otkrili kavu.

Legenda kaže da je pastir koza Kaldi prvi otkrio potencijal nama omiljenih bobica.

Priča kaže da je Kaldi otkrio kavu nakon što je primijetio da su njegove koze, nakon što su pojele bobice s određenog drveta postale toliko energične da nisu htjele spavati noću.

Kaldi je o svojim otkrićima izvijestio opata lokalnog samostana, koji je napravio piće od bobica i otkrio da ga to drži budnim tijekom dugih sati večernje molitve. Opat je svoje otkriće podijelio s ostalim redovnicima u samostanu i znanje o energetskim bobicama počelo se širiti.

Kada smo već kod znanja, u škole treba uvesti predmet u kojem bi se učilo o kavi, o njenim blagodatima na ljude a očito i na koze.

To učenje o kavi bilo bi dobro provoditi u sklopu seksualnog odgoja u školi. Jednostavno kava i seks su neodvojivi. Nekako u isto doba započinje se seksualno odnositi i ispijati kava.

Pa da li ima koja veza a da je započela bez odlaska na kavu? Da li ima koja pauza između dva seksa bez kave i pušenja? Iskreno, ništa nije bolje od kave poslije seksa.

Iz ovih primjera jasno proizlazi premreženost kave i seksa i potrebe njihovog zajedničkog podučavanja u seksualnom odgoju mladih.

U popis kontracepcijskih mjera i mjera za zaštitu od spolnih bolesti svakako treba uvrstiti odlučno NE za odlazak na kavu, ukoliko se ne koriste pilule i nema zaštitne gumice.

I u globalnom smislu kava može učiniti čuda. Recimo pridonijeti svjetskom miru uz parolu „manje votke više kave“.

A sada, dosta je. Vrijeme je za kavu.

Putovanje smotanog kampiste

Volim putovati kamp kućicom ili kamperom. Kao kampista gdje god da idem, gdje god da dođem, doma sam.

Putovanja kamperom ili kamp kućicom, kako god da se dobro planiraju znaju se zakomplicirati. Pa se dogodi da se ne može naći odredište. Uzalud pomno planirana ruta kada navigacijski uređaj vodi po svome. Uglavnom zato što smo ga krivo podesili.

Negdje prije petnaestak godina odlučio sam prekinuti tradiciju kampiranja uvijek na istom mjestu i krenuti kampirati izvan Hrvatske. Među mojim destinacijama za kampiranje izvan hrvatske našla se Slovačka i njen glavni grad Bratislava. U tom gradu odlučio sam se za kamp na jezeru Zlatni pijesak .

Ovom mi je bio drugi pokušaj kampiranja u Slovačkoj. U prvom pokušaju pronalaženja toplica u Veľkom Mederu nisam se proslavio. Doputovao sam u Slovačku, ušao i vozio sam Mederom ali toplice i kamp nisam našao, pa sam se vratio u Mađarsku. Nju sam našao.

Zbog neuspjeha s Medarom, pažljivo sam krenuo u pripreme puta do Bratislavskog kampa, surfao sam

internetom, pregledavao karte birao rute. Nabavio navigacijski uređaj, instalirao karte zemalja kuda sam trebao proći.

U to vrijeme navigacijski uređaji bili su rijetki i skupi. Uspio sam upariti džepno računalo, preteču tableta, i vanjski GPS uređaj. Probe su pokazale da sve skupa radi, i da se može putovati.

Došlo vrijeme, krenuo sam. Osobnim automobilom vukao sam kućicu. Prošao sam granice Hrvatske, Slovenije, Mađarske i Slovačke. Zadovoljio sve uvjete granične policije i carine.

Dio puta do Bratislave mi je poznat pa mi navigacija skoro nije trebala. Putovanje je prošlo jako dobro, bio sam ponosan na sebe.

Nakon desetak kilometara od mađarsko slovačke granice ušao sam u Bratislavu. Podesio navigaciju na kamp i jezero Zlatni pijesak.

I vodi mene navigacija. Ulazim u Bratislavu, napuštam obilaznicu i ulazim u naselja Bratislave. Vozim se po ulicama naselja. Ne izgledaju mi baš kao ulice koje vode dalje od parkirališta i zgrada gdje se uglavnom stanuje. Ceste su uske, pažljivo se mimoilazim sa autobusima javnog prijevoza i kamionima komunalnih poduzeća. S kamp kućicom i automobilom teško se prolazi. Vjerujem navigaciji i hrabro kružim Bratislavom. U jednom trenutku shvatim da se vozim u krug, pa tuda sam već prošao. Stanem, palim četiri žmigavca, resetiram navigacijski uređaj, ponovo

pokrećem džepno računalo i softver, namještam odredište. I evo ga, uređaj iscrta rutu i glasovno me navodi.

Uzdahom olakšanja krećem dalje. Idem, vozim, prolazim ulice i uličice ali se iz naselja ne mičem. Užas, lagano mi raste tlak, vičem na navigacijski uređaj. Prijetim mu izbacivanjem i gaženjem negdje na cesti. Ponovo se zaustavljam uz četiri žmigavca.

Ovog puta uključujem mozak, postavljam si pitanje zašto se vrtim u krug. I gle čuda, odgovor mi visi ispred nosa, na retrovizoru. Naime, vanjski navigacijski uređaj objesio sam na retrovizor. Tu se on ljuljao, okretao i skakutao. Kako se on pomicao mijenjale su se koordinate što je rezultiralo pogreškama u navođenju.

Skinuo sam uređaj s retrovizora, postavio ga na čvrstu podlogu i dobio precizne upute. Bez problema došao sam do kampa gdje sam se smjestio i uživao.

Ujedno sam shvatio zašto u prvom pokušaju kampiranja u Slovačkoj nisam našao toplice. Odgovor je u visećem GPS-u koji ne može naći niti samog sebe dok se ljulja na retrovizoru.

Nakon svega, više si nisam bio previše ponosan.

I sada da citiram anonimnog ljubavnika „Sve je dobro ako se dobro svrši“. Pa ljudi, poradimo na tome.

Putovanje

Putovanje je složena aktivnost. Potrebno je napraviti dobre pripreme da bi se izbjegli putni problemi. Samo odabir stvari koje nosimo na put je prava nauka. Svima nam je pravilo, na put samo ono najpotrebnije. A kod pakiranja to najpotrebnije je pola ormara. No, to i ne bi bio problem kada bi imali torbu poput pola ormara i onda kada bi takvu torbu mogli ugurati u automobil ili autobus.

S vremenom našao sam rješenje za „pola ormara“. Uzmem robe koliko stane u prosječnu putnu torbu i tješim se, ako sam nešto zaboravio kupiti ću tamo gdje idem. Pa ne idem na goli otok.

I stvarno, nikad mi se nije dogodilo da sam trebao nešto kupiti, zato što to nisam dovoljno ponio. I u prosječnoj torbi uvijek je više stvari nego što mi je potrebno.

Kada riješimo pakiranje, nastavljamo pripremu puta.

Ako se putuje u područja gdje našim jezikom govorimo samo mi, potrebno je prevesti nekoliko rečenica da bi preživjeli. Recimo da ne ostanemo žedni, prevedemo si „ajde ti meni donesi pivo u zelenoj flaši“. Zašto u zelenoj flaši? Kako ne znamo kakvih vrsta piva tamo nude, tražimo u zelenoj flaši. Obično piva i je u zelenoj flaši pa konobar neće postavljati dodatna pitanja na koja nećemo znati odgovoriti.

Eto što mi se dogodilo u mađarskoj. Ljeto je, bliži se podne, temperatura preko 25 stupnja celzijusa. U Kestelu, gradu na obali Balatona, sjedim u ljupkom kafiću, oko mene djevojke u ljetnim haljinama. Vrijeme je za kavu i nešto osvježavajuće, hladno.

Dolazi konobarica, s osmjehom me pozdravlja. Odzdravim joj s heloo, kao da sam u rođeni Mađar.

Nakon pozdrava ispipavamo koji nam je jezik barem donekle zajednički kako bi dogovorili narudžbu. U našem slučaju prvo je bila kombinacija hrvatskog - mađarskog jezika. E, u toj kombinaciji nismo postigli ništa.

Druga kombinacija njemačkog i engleskog bila je djelomično uspješna, žena me razumjela, naručio sam espresso kofi. Mahnula je potvrdno glavom i upisala u blokić.

Bravo ja, još da naručim sladoled, i nitko mi neće biti ravan.

Sav uzbuđen i smeten od svih tih jezika, i djevojka u ljetnim haljinama, dopunim narudžbu, kofi and ice.

Žena me malo čudno pogleda i pita how much, pa rekoh dva, pokažem joj prstima.

Ode ona, nakon nekog vremena evo nje s kavom i dvije kocke leda u čaši. E pa sada sam ja malo čudno pogledao, ali sam i shvatio da je moja greška. Naručio sam ice bez cream, to sam i dobio.

Međutim, ničim nisam pokazao da sam pogriješio, s velikim užitkom sam pio kavu i hladio se kockama leda, baš kao da su sladolede kugle.

Bio sam nepripremljen i u češkoj. Mislio sam da se u češkoj može sporazumijevati bez znanja češkog jezika. S tim uvjerenjem našao sam se u češkom restoranu.

Pogledao sam jelovnik ali ništa mi u tom jelovniku nije bilo poznato.

Rekoh konobaru, Prosím vas, co byste mi doporučili?

I kaže gospodin Česneková polévka, vepřová kyta, opékané brambory a míchaný salát.

Moolim, hoćete ponoviti, nisam vas baš razumio

I opet će on Česneková polévka, vepřová kyta, opékané brambory a míchaný salát.

Pa da li ja to dobro čujem, veprova kita, brambori. Sve mi to baš ne zvuči dobro. Da li se to konobar šali. Ne znam, ali prihvatit ću. Pa nekad treba i veprovu kitu probati, ako je tvrda ostaviti ću je.

Prihvatilo sam prijedlog. Konobar je donio naručena jela u kojima sam uživao.

Bila je to Češnjakova juha, marinirana svinjska pisanica (lungić) na roštilju i mješina salata.

Odsad često u Češkoj odem na veprovu kitu.

Već kad smo kod kita, nedavno sam slušao o klokanovom penisu kao gastronomskom specijalitetu. Kažu da je klokanov ponos debeo ali bez okusa. Stoga kuhari predlažu uz penis i dosta češnjaka.

Molim da se krivo ne shvati, češnjak ne stavlja na svaki penis, nego samo na klokanov penis.

Za većinu penisa i bolje je da nemaju baš neki okus, a ako imaju neki neugodan miris dovoljno je oprati ga u vodi i sapunu. Za one podebele, tu je gel, ili po domaći vazelin. A postoji i zgodan naziv na ruskom, Karamazov.